

5779

Torah from Around the World

*Wie zijn kind iets leert, leert dat niet alleen aan zijn kind,
maar ook aan zijn kleinkind en aan diens kind,
en zo verder tot aan de laatste generatie.*

Talmoed, Kiddoesjien

Sjabbat 29 december 2018 / 21 Tewel 5779, Sjemot, Sjemot/Exodus 1:1 - 6:1

Tanach blz. 109 - 118

Haftara: : I Melachiem/I Koningen 12:1 - 15

Tanach blz. 701 - 702

vertalers: Jaap Frank en Sabine Frank-Fiedler

Commentaar: Deborah Bismut, initiator van de Franse website Nekoudot, Introduction au Judaïsme.

[Het Engelse origineel](#)

Sjemot, een verhaal over namen

Na de dood van Joseef bestijgt een nieuwe Farao, „die Joseef niet kende”, de troon. Hij verlaagt de Hebreërs tot slaven en beveelt vervolgens om de pasgeboren jongetjes van de Hebreërs in de Nijl te verdrinken. Een vrouw uit de stam van Levi legt haar kind in een mandje op de rivier de Nijl. De dochter van de Farao redt het kindje. De zuster van de kleine,

die alles had zien gebeuren, haast zich om een voedster te vinden, die niemand anders blijkt te zijn dan haar eigen moeder en die van het kindje. Als het kind wat ouder is, voedt de dochter van de Farao het op als haar eigen kind en geeft het de naam Mosjé.

Als jonge man doodt Mosjé een Egyptenaar die een Hebreeuwse slaaf heeft mishandeld. Hij moet vluchten en begeeft zich naar Midjan, waar hij trouwt met Tsippora, een dochter van Jitro, een priester van Midjan. Ze krijgen twee zonen. God openbaart zich aan Mosjé in een brandend braambos dat niet verteert. God draagt Mosjé op om met de hulp van zijn broer Aharon de Hebreeërs uit hun slavernij te bevrijden. Mosjé en Aharon vragen de Farao de Hebreeërs te laten gaan om God in de woestijn te eren. De Farao weigert en belast de Hebreeërs nog zwaarder.

Het boek Sjemot/Exodus begint met de woorden „We-elé sjemot benei Jisrael”, „Dit zijn de namen van de nakomelingen van Jisraëel. Het boek Sjemot begint met de namen te vermelden van de zonen van Jisraëel, de kinderen van Jaäkov. Hiermee wordt duidelijk gemaakt dat Sjemot een vervolg is van het boek Beresjiet. Dat wordt nog eens extra benadrukt door de eerste letter van Sjemot, een *wav*, die zich laat vertalen met 'en'.

De Tanach hecht veel belang aan de namen van individuen en van plekken. Namen zijn dragers van betekenis. Zij zeggen iets over de diepe werkelijkheid van stervelingen en van hun bestaan. Daarvan is al meteen aan het begin van sidra Sjemot sprake, maar wel op een wat aparte manier: van sommige personen wordt de naam genoemd, maar van anderen niet.

Na het noemen van de zonen van Jaäkov meldt de tekst weliswaar de gestage toename aan Hebreeërs zonder ook maar een van hen, tot aan Mosjé, bij naam te noemen. Op twee opmerkelijke uitzonderingen na: Sjifra en Poe'a, de twee vroedvrouwen die zich keerden tegen het decreet van de Farao om alle pasgeboren zonen van de Hebreeërs om te brengen.

Op welk moment valt de naam Mosjé? Als de dochter van de Farao hem die naam met een Egyptisch tintje geeft. Zij geeft hem die niet meteen, maar pas als het kind bij zijn voedster weg is. Hoe zouden zijn ouders hem genoemd hebben als hij niet door zijn moeder in een mandje in de Nijl zou zijn gestopt? Hoe heette het kind toen het nog klein was? De tekst zegt er niets over.

We kennen op dat moment ook de namen van Mosjé's ouders niet. We weten dat zijn Hebreeuwse ouders leden van de stam Levi waren. Hun namen, Amram en Jocheved, worden pas veel later genoemd, in Sjemot 6:18-20. Dat geldt ook voor de zuster van het kindje. Haar naam, Miriam, wordt voor het eerst genoemd na de tocht door de Rietzee. (Sjemot 16:20) Van de adoptie-ouders worden de namen niet afzonderlijk genoemd. De tekst heeft het slechts over „de dochter van de Farao”. Ook de Farao zelf heeft geen naam. In feite duidt het woord ‘*farao*’ op het paleis van de vorst en spreekt men over de ‘*farao*’ zoals heden ten dage gebeurt met begrippen als ‘Den Haag’ of ‘het Witte Huis’.

De betekenis van de naam Mosjé leent zich eveneens voor nader onderzoek. Het is een naam van Egyptische oorsprong. De wortel betekent ‘geboren worden’ en het woord ‘*mses*’ staat voor ‘zoon’. Het wordt vaak toegevoegd aan een naam van God, zoals bijvoorbeeld in het geval van Ramses, zoon van de zonnegod Ra. Ook suggereert de tekst weleens een Hebreeuwse oorsprong door er een woordspelletje van te maken.

„Zij gaf het kind de naam Mosjé, ‘omdat ik hem uit het water haalde’ (*min hamajiem mesjjeténo*) (Sjemot 2: 16). Die naam is verwant aan het hebreeuwse *mem/sjien/hé*, wat ‘uitnemen’ betekent. Volgens de tekst noemt de dochter van de Farao hem zo omdat zij hem uit het water redde. Maar de vervoeging *Mosjé* geeft het een totaal andere betekenis. Het is een actieve vorm. Letterlijk betekent Mosjé niet ‘hij die (ergens) is uitgehaald’, maar ‘hij die (iets ergens) uit haalt’. Zijn naam verwijst vooral naar zijn toekomstige bestemming: hij zal de Hebreërs uit *Mitsrajiem*, Egypte, verlossen. Letterlijk betekent Mitsrajiem ‘dubbele benauwenis’.

Waarom wordt Mosjé's oorspronkelijke naam verzwegen? Dat lijkt zelfs nog verbazingwekkender als *Wajikra Rabba* (verzameling midrasjiem op Wajikra/Leviticus) vertelt dat „de kinderen Israëls uit Egypte zijn verlost dankzij het feit dat zij hun naam niet hadden veranderd in Egyptische”. Zou deze onduidelijkheid wijzen op een zekere dubbelheid ten opzichte van Mosjé, die een dubbele persoonsstatus heeft? Hij is immers een Egyptische prins die weet (maar tot op welke hoogte?) dat hij een Hebreëer is. Levend in een paleis van goud is hij getuige van de onderdrukking van zijn volk. Hij had in dat paleis kunnen blijven en zijn bevoorrechte leven kunnen voortzetten. Toch slaat hij een compleet andere weg in.

Het karakter van Mosjé openbaart zich in de episode waarin hij een Egyptenaar doodt die een Hebreëer heeft mishandeld. „Toen Mosjé volwassen geworden was, zocht hij op een dag de

mensen van zijn volk op. Hij zag welke zware dwangarbeid ze verrichtten en was er getuige van, dat een Hebreëer, een volksgenoot van hem, door een Egyptenaar werd geslagen.”

(Sjemot 2:11-12)

Volgens Abraham Ibn Ezra is de herhaling van het woord 'volk' een bewijs dat Mosjé een ontwikkeling doormaakt. Als hij zijn paleis verlaat, is Mosjé nog een Egyptische prins. De eerste pasoek (vers) kan nog als volgt worden begrepen: de Egyptenaar Mosjé zocht zijn (Egyptische) volksgenoten op en is getuige van hun problemen. In de tweede pasoek zijn Mosjé's volksgenoten wel degelijk Hebreërs geworden en identificeert hij zich met hen. Hij doet afstand van zijn dubbele persoonsstatus. Zijn gevoel van betrokkenheid en rechtvaardigheid bevestigen dat hij werkelijk een Jisraëliet is geworden.

Hiermee zijn we een aardig eind verwijderd van de held Mosjé zoals die werd opgevoerd als rolmodel door Cecil B. DeMille, of al eerder door Michelangelo. In de Tora is Mosjé een persoonlijkheid met vele lagen, wiens levensweg allesbehalve een weg zonder feilen is. Dat kan ook ons de vraag doen stellen: dragen wij niet allemaal een stukje van Egypte in ons?